ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ
ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Մամլոյ իւրաքանչիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է։
Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս, Ջինճիրլի—խան վէրի յարկ թիւ 18։
Դուրս երթալիք թերթից փոստայի ծախքը առնողին վրայ է։

Շրջանին գինը դահեկան կանխիկ	60
Կիսաշրջանը »	30
Մէկ թիւը՝ փարայ	30
Ծանուցմանց տողն է դահեկան	2

ԹԻՒ 108 ՇԱԲԱԹ Բ. ՏԱՐԻ Գ. ՇՐՋԱՆ 1870 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տ. ԿՈՄԻՏԱՍ

Ամեն տարի խասըմին առջի օրը մօտէլ մը կըլլար յառաջիկայ ձմրան օդերուն որպիսութեանը համար։ Եւ խել մը մարդիկ սանկ ու նանկ գուշակութիւններ ընելու կելնէին։

— Ծօ՛ Վըլը՛, կըսէր ձկնորս Համբարը. «Պու մէնէ գասըմ լօտօս ըլա կիրտի, կէնէ պու գըշըն Բօրէ՞, ա՛հ կէլէյիտիմ»։

Անդիյէն,

— Բա հօգի Կարապետ աղա, կըսէր Եղիսաբէթ տուտուն, ճուվալ մը քէօմիւր պիտի առնես՝ ան ալ ասօր՝ ասօր, վաղը՝ վաղը կը ձգես։ Զընայնիս խասըմ պապան պու կընէ կոր։ Ասանկ խառայէլով մոռնայ նէ կըսեն, ծըմեռը ծանտր կըլլայ։ Հիմակուընէ կիտես քի՝ շան տողը սիրտս է մտեր։ Ընտօր պան է, քիւրք մըն ալ չունիմ որ՝ պարէ բէք ցուրտը կոխէ նէ վրայես քաշեմ։

— Ուլան քէ՛լ Հասան, կըսէր՝ իր մշակին վլանկայի քէօմիւրճի Թօբալ Մէհմէտը, շու քօմուրլարը իչէրի տաշըու պիր էյլիճէնէ սավուռու վէր։ Սույուտա կօղէլճէ ղալթ՝ աթը վէր ուստունէ վարըըն ինլէսին տուրսուն։ Ղարույու չէվիր՝ քիթլէյի վէր, պէնի սօրան օլունճա՝ մէլմէքէթէ կէթտիւ քօմուր տա ղալմատը տէյուպ պաշընտան սավը վէր, աննատը՞նը մը։ Ամըըն հա՛, պիր տիրէմ՝ դօմուր սաթմըյաըըն հա՛, սօնըրա կօղունու պաթլատըրըն, պէն էօյլէ սանըյօն քը՝ պու կունքը հավայա պախընճա ղըշըն արթըխ պօլ պօլ ղայմախ էէյէճէղուզ, ուլան, չանաղը տա սանա վէրէմ քի՝ էխմէյինի սիւրթէ սիւրթէ ղարնունու պիր էյիճէ տօյուրասուն, հայտէ պագիմըն, սէնի կօրէյիմ։

Այս տարի ալ, լօտօս կամ բօրեազի տեղ Տ. Կոմիտասի կռիւովը մտանք։ Նայինք ծայրը ուր կերթայ։

1870 թուին խասըմն ու խըտըրէլէզը կարծես երկուքը խօսք մէկ ըրած են։

Ան ալ չէ՛ մի որ ամառը ահարկու պատերազմներով մտաւ, որուն դառն հետեւանքը ամբողջ Եւրոպային մը, ի՞նչ կըսեմ, գրեթէ ընդհ. աշխարհի սրտին ճրագը մարեց, ու դեռ առանց իր տաք տաք զոհերուն վրայ նայելով սոսկալու՝ դժոխային ցասմամբ կատաղութիւնը կը շարունակէ։

— Այդ նոր բան մը չէ, ես կ'ուզեմ իմաալ թէ, ա՛մ հիմակուան խասըմի կամ Տ. Կոմիտասի կախ ըսածդ ո՞րն է ․

— Դու միայն կաս 'ի Ստամպօլ, որ ոչ գիտացեր թէ զի՞նչ գործեցաւ յաւուրս այսոքիկ ։

Էկո՛ւր կիրակին ալ մէջ առնենք ու վաղուան ըլլալիքներն ալ խմոր մը ընելով ըսենք թէ, ի՞նչ հրաշքներ հաւանական չէ ըլլալ այն Պալըգլըյի գերեզմանատունը՝ ուր երբեմն կոստանդնինոսին տապկած ձուկը թավայէն ողջ ողջ դուրս ցատկեց, ինչո՞ւ, չկրնա՞ր ըլլալ, որ վաղուան օրը լուսահոգի Տ. Կոմիտաս յարուցեալ 'ի մեռելոց, զարմացմամբ չորս դին նայի, և աչքերը խոլոր խոլոր յերկուս ծուէնս պատառեալ համազգեաց վրայ տնկելով՝ աս խօսքերը քրթմնջէ ։

“ Իբրեւ ի վերայ աւազակի՞ եկիք սուսերօք և բրօք ” ։

Բազմութիւնը երբ այս հրաշքը տեսնայ երկու հակառակամարտ խմբերն զահի հարեալ առջի բերան ետ ետ կը քաշուին, ու ձեռքի սիւբիւրկէ սաբերնին պահ մը վար կը դնեն, բայց յանդուգն ասպետը՝ մէջքի չուանը պնդելով առաջ կը նետուի, և չիրմին առջեւ ծունկ չոքած այսպէս կը քաղցրաբանէ ։

— Օրհնեա՛ Տ. Կոմիտաս քահանայ ։

— Օրհնութիւն և փառք հօր ․ ․ ․ ․

— (Չէմէնացիք) փարխօրա՛ մը եքէթիշտիւղ Մալկաս աղա ․

— Գովեա՛ Տ. Կոմիտաս քահանայ ․

— (Եղանակաւ) Գովեա․՛․՛․՛ Երուսաղէ․՛․՛մ զտէ՛՛՛ր ․

— (Չէմէնացի մը) Պիր չէյ կօրո՞յօն մը, Ցէվլի օղլո՛ւ ․

— Սանուրում կօրուշույօրլար չիմտիլիկ ։

— Նէ տէյօն, պաշտօն սէսի տէկի՞լ մի․ Եա նէ տի՛ր օխուտուխլարը ։

— Օնլարըն բէսմէն կօրուշմէսի պէօյլէ քիլիսէ մախամը ըլան օլուր, պու ղատար չէյի անըլ էտէմէյօն մու ․

— Եւ փառաւորեա՛ Տ. Կոմիտաս քահանայ ։

— Աղէ՛կ, փառաւորեմ ա, բայց դու ո՞վ ես, ան ըսէ ինծի ։ Այդ ձայնը ինծի անծանօթ կերեւնայ ․

— Ես գերերջանիկ կաթուղիկոսս տանն Կիլիկիոյ, երկիցս երանեալ և երերեալ տատանեալ Հայրապետս ամենայն ․ ․ ․ ․ ․

— Է՞յ, ետքը ․

— Ասոր տիպը շատ մի՛ խառներ ․

— Ան չէ ամա, կաթուղիկոսը հիմակ Կիլիկիա տո՞ւն շինեց ․

— Ո՛չ, հայր պատուական, Կիլիկիոյ վիճակին ըսել կուզեմ ․

— Հա՛, սանկ ըսէ ։ Աղթամարա՞յ թէ Սսոյ ։

— Ոչ տէր հայր, ես կաթուղիկոս ուղղափառաց եմ ․

— Հէ՛մ, գիտցա՞յ այդ ուղղափառները ․ իմ գլուխս ալ անոնք կերան ․

— Գիտեմ, տէր հայր, ճշմարիտ մարտիրոս եղած ես դու ․

— Ո՞վ ըսաւ, կը սխալիք ․ իմ անունս Կոմիտաս է ․

— Չէ՞ որ լատինանալու համար նահատակ եղած ես ․

— Այո՛, քրիստոնէական հաւատոյ համար միայն, ուրիշ բան չեմ գիտեր ․

— Դատաստանական վճռագիրները՝ դեռ կենդանի կը վկայեն որ քու սրբութիւնդ առենի անթիւ վկայութիւններով լատինականութիւնը հաստատապէս ընդունած, և ճշմարիտ խոստովանութեամբ ալ արիւն թափած ես ․

— Այդ առենի վկայութիւնները պէտք եղած առեն ես ո՞ւր եմ եղեր ։

— Սրբութեանդ անձամբ ներկայութիւնն ալ կը հաստատէ վճռագիրը ․

— Աղէկ ա, քանի որ ես հոն ներկայ եմ եղեր ․ ի՞նչ հարկ տեսնուեր է ուրիշներու վկայութեանցը դիմել իմ կրօնքիս նկատմամբ, ինծի բան մը չէ՞ն հարցուցեր ․

— Վկայութիւնները՝ ձեր խոստովանութիւնը հաստատելու համար մէջ բերուած ըլլալու են ․

— Ատիկա չեմ հասկնար ․

— Այս ըսելով ի՞նչ հասկցունել կուզէք արդեօք Տ. Հայր ․

— Կարծեմ ոչ Պարսկերէն խօսեցայ և ոչ Արաբերէն ․ Հիմա քեզի կը հարցնեմ թէ՝ ի՞նչ իրաւամբ իմ մինչեւ յաւիտենական հանգիստս իսկ խռովելու եկեր էք ։

— Ես՝ ուղղակի և անընդմիջարար առանց յաջ և ահեակ խոտորելու Լուսաւորչէն իջած ընդհանրական կաթուղիկոս մը . . .

— Կեցի՛ր, կեցի՛ր, այնչափ բարձրացար որ վախնամ վրաս փլիս ։

— Ահա ես և մանկունք իմ, զորս ետ ինձ Վատիկան ։ Քու ոտքդ եկած այս հրաշալի օրը կրօնական յարգանքներ պիտի մատուցանեմք այս շիրմին վրայ, ուր ուրիշ տարիներ աւելի բազմութեամբ եկած էինք ։ Իսկ հիմա կը տեսնաք, թէ ո՛րչափ պառակտեալ է իր մէջ այս ջերմեռանդ ժողովուրդը, որ երբեմն մուխաթան առած կը կարծէի ։

— Գնա՛ բանդ, գնա՛, զի՞ կայ իմ և քո, տանի կաթողիկոս ։ Ի՞նչպէս ալ կը համարձակիս ըսելու թէ չիփչիտակ Լուսաւորչէն իջած եմ ։ Այն սուրբ մարդը քու ոտքիդ պատուանդա՞նն է որ վրայէն անցեր ես ։ Ուրիշ տեղէ մը չկըրցի՞ր իջնելու ։ Մինչդեռ առանձ յանդգնութիւն մը ընելուդ վրայ կը պարծիս ; կը վախնամ որ քիչ մ'ալ աւելի հօս մնալով՝ չըլնես իմ ալ կամ փիլոնս առնես կամ մօրուքս թրաշ ընես, որովհետեւ առանկ բաները ձեր ձեռքէն աղէկ կուգայ ։

Այս խօսքին վրայ, անդիէն Արեւելքի կողմը կայնող միւս խումբին յառաջապահները իսկոյն մէջ նետուելով կսկսին աղաղակել ։

— Իրաւունք ունիք Տ. Հայր ։ Այսօր ալ իրաւունք ունիք վաղն ալ ։ Այդ ըսածիդ ահա մեր համօրէն քահանայից դասը կենդանի օրինակ մ'է ։ Այդ մարդը՝ իբրև անիրաւ դատաւոր մեր ամեն մէկը յանիրաւի կախակայել, արգիլել, կնտակել, Քրիստոսի սեղանէն բաժնել, մէկ խօսքով ամեն հոգեւոր պիտոյքներէ զրկել կարծեց ։ Հիմա ալ նզովել, բանադրել, վերջապէս ուղղափառ եկեղեցիէն արտաքսել կերազէ ։ — Ինչո՞ւ ։ — վասն զի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հարազատ աւանդութեանց հաւատարիմ մնալ ուխտած եմք ։

— Որդեա՛կք իմ, ձեր ձայնը թէպէտ ականջիս քիչ մը ընտանի կուգայ, բայց աչքս աղէկ մը չզօրեր կոր ։ Կեցիք որ հասկնամ ։ — Իրեցկի՛ն, քեզի կըսեմ, չելլես մէյ մը սըւոնք աչքէ անցունես, տեսնենք ասոնք ո՞վ են ։

— Ցէ՛ր տէր, պառկէ՛ տեղդ, ո՞վ ըլլան ըլլան ։ Ասկէց ետեւ ինչերնուս պէտք ։ Ոչ մեռելներնուն կիրամուտք'ն կրնանք երթալ, ոչ կնունք ունենան նէ՝ երախան մեռոնէն հանելու, ոչ ժամարարութանդ՝ տուներնին երթալ սեղան օրհնելու, և ոչ հարսնիքներնուն հինա խաղցունելու ։ Թող վախտին խըլմէթնիս կիտնայի, հիմա ի՞նչ եկեր պարապ տեղը մեզ տէտիրկին կընեն ։

— Իրա՛ւ ես, Իրիսկի՛ն, աշխըրքին բանը միշտ առանկ կերթայ ։

ԳՆԱ՛ ՄԵՌԻ՛Ր, ԵԿՈ՛ՒՐ ՍԻՐԵՄ ։

ԱՌ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆ ԻՐԱՒԱԽՈՀԻ

Քրանաթոր փաստաբան ։

Ձեր վրդովեալ մտաց վերջին ծնունդը տեսանք Յուսոյ 51 թուոյն մէջ, որ առաջիններուն տխմն ու յանկութիւնն ունէր . . . ։ Հասկցանք, որ Ձեր տաղտուկ փաստաբանութենէն մաղաչափ խոտորելու տրամադրութիւն չունիք, ուստի եւ խրատ կարդալ ձեզ՝ տարապայման աշխատանք կը համարինք, բայց մեր պաշտպանած իրաւունքն ալ երբէք չենք զոհեր ։ Վասն՛զի մեր ամենասիրելի Մօր — Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ — իրաւունքն է եւ ոչ լոկ մեր անհատականը ։

Կը զարմանանք մենք, քրանաթոր փաստաբան, երբ առանց մեր գրուածոց տողերը առաջ բերելու եւ մատնանիշ ընելու, վայրապար կը պնդէք թէ՝ անպատասխանի թողած ենք ձեր փաստաբանութիւնը եւ կամ թէ՝ որոշակի բան մը յայտնած չենք ։

Եթէ դուք աչք ունենայիք տեսնելու եւ միտք՝ ըմբռնելու, երբէք չպիտի ժամավաճառ ըլլայիք եւ նոյն օրինակ խօսքեր կրկնէիք, վասն զի մեր առաջին յօդուածին մէջ արդէն (Մամուլ, Թիւ 25) պարզ եղանակաւ ամեն բան բացատրած ենք, Իրաւախոհի խակական խօսքերը մէջ բերելով եւ մեր հերքումը առընթեր դնելով ։ Եթէ մոռցած էք, կարող էք վերստին կարդալ, որպէս զի կամակորութեան չուտ անձնատուր չըլլաք ։

Կը զարմանանք մենք, երբ կը տեսնենք, որ ամեն ընթերցողներ հասկցած են մեր գրուածները, իսկ դուք անհասկցող ձեւանալով եւ տրամաբանելու ու աստուածաբանելու թեկնածելով՝ տակաւին անել բաւիղներու մէջ կը տատանիք ։

Թողէք առ վայր մի ձեր կամակորութիւնը եւ ահա կը տեսնէք որ պարզ է մեր գրուածոց ոգին, անփոփոխ՝ մեր գաղափարը եւ յստակ՝ մեր խոստովանութիւնը։

Ի՞նչ է մեր գրուածոց ոգին։

Մենք՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ընդհանուր ձայնին կանսամք, անոր ընդհանրացած ծէսերը կը յարգեմք եւ կը պաշտպանեմք եւ բառերու հետ խաղալու վնասակար սովորութենէն խորշելով՝ իրօք դաւանուած եւ գործադրուած որոշումները կընդունիմք եւ կը սիրեմք։

Ի՞նչ է եկեղեցւոյ ձայնը եւ որո՞նք են անոր դաւանանքն ու ծէսերը։

Հայաստանեայց Եկեղեցին ըստ առաքելական աւանդութեան անջուր կը պատարագէ եւ մեք այնպէս կը դաւանիմք եւ կընդունիմք։ Երբէք, բնաւ երբէք չենք կրկներ Զամուռճեանի պէս թէ՝ Ջուր խառնելը կամ չխառնելը անտարբեր բան մ'է (Իրաւախոհ երես 164—184) եւ երբէք չեմք ամբաստաներ զՆերսէս Շնորհալին իբրեւ հեղինակ այնօրինակ անտարբերութեան. վասն զի եթէ Շնորհալւոյ համար անտարբեր բան մը ըլլար ջուր խառնելը, ինքը կը խառնէր եւ յետագայից եւս կ'աւանդէր որ խառնեն, եւ ոչ թէ այնչափ կը զիմադրէր օտարաց մոլեռանդութեանը եւ այսպէս կը գրէր առ Ալէքս եւ առ Մանուէլ կայսր, նախնի հարց ոմանց գրուածները եւս յիշելով՝ «Գրեալ է 'ի գիրս վասն մեր եւ այս ինչ. թէ զինեաւ միայն առանց ջրոյ խառնման մատուցանեն զպատարագն . . . 'ի Լուսաւորչէն մերմէ 'ի Ս. Գրիգորէ ունիմք զայս աւանդութիւն, որպէս ընկալաւ նա 'ի նախնեաց Սրբոց Հարց, որ յառաջ քան զնա»։ Եւ Աւետարանի խօսքերը յառաջ բերելով կը յաւելու «Եւ երանելին Յովհան Ոսկեբերան 'ի սոյն բանի մեկնութեան՝ որ ըստ Մատթէի ասէ թէ՝ Այսու գինւոյ չար հերձուածն արմատաքի խլէ. զի են ոմանք՝ որ 'ի սուրբ խորհուրդն ջուր 'ի կիր արկանեն»։ «Բաղարջ հացիւ եւ անապական գինեաւ աւանդեցաւ մեզ ('ի Քրիստոսէ) սուրբ խորհուրդն» Նէրս. 'Ի Ճառն ողորմութեան։

Հայաստանեայց Եկեղեցին՝ Քաղկեդոնի ժողովը մերժած է ու կը մերժէ։ Անոր սահմանները ընդունելու կարօտութիւն ունեցած չէ եւ չունի։ Հայաստանեայց Եկեղեցին միայն երեք տիեզերական ժողովոց դաւանաբանական սահմանով շատացած է։

Նոյն ժողովոց սահմանին դէմ եղած ամէն անցեալ եւ ապագայ մոլորութիւն արդէն նոյն ժողովոց վճռով դատապարտած է։

Հայաստանեայց Եկեղեցին մերժած է Քաղկեդոնի ժողովը իր խռովայոյզ եւ փառամոլ ոգւոյն համար, եւ մեք, կը մերժեմք այժմ եւ առ յապա, վասն զի եթէ մեր եկեղեցին ընդունած ըլլար Քաղկեդոնի ժողովը, անշուշտ պիտի տանէր զայն, ինչպէս որ կը տանէ Նիկիոյ, Կ. Պօլսոյ եւ Եփեսոսի ժողովները։ Եթէ ընդունած ըլլար, անշուշտ իր Մաշտոցը ու Տօնացոյցը կը սրբագրէր եւ իր հայրապետներն ու պատմագիրները կը նզովէր, որոնք դարերով բողոքած են Քաղկեդոնի ժողովին դէմ։

Հայաստանեայց եկեղեցին իր Հանգանակին մէջ, Հոգւոյն սրբոյ բղխման համար Հռովմէականաց պէս նոր յաւելուած մուծած չէ եւ մենք նոյն անարատութեամբ կընդունիմք։ Ո՛չ Զամուռճեանի պէս կը յանդգնիմք ըսելու թէ՝ Երկուց եկեղեցեաց դաւանութեան այս տարբերութիւնն ալ չնչինայ, (Իրաւախոհ երես 70) եւ ո՛չ ձեզ նման, քրտնաթոր փաստաբան, իմաստակաբար կը քաշքշեմք հոսումն ու առումն բառերը։ Եթէ տարբերութիւնը ոչնչացած ըլլար՝ անշուշտ Հայաստանեայց եկեղեցին իր Հանգանակին մէջ լատինական յաւելուած մը կունենար, եւ եթէ Ներսէս Շնորհալին ձեզի պէս անտարբեր ըլլար, անշուշտ իր Առաւօտ լուսոյին մէջ բղխումն 'ի Հօրէ ըսելէն զկնի՝ կը յաւելուր եւ յՈրդւոյ, զոր Հռովմէադաւան Հայք անխղճաբար յաւելլին։ Քանի որ այսպիսի փոփոխութիւն մը եղած չէ, կը նշանակէ որ դուք Շնորհալւոյն եւ այլոց խօսքերը չէք հասկնար, եւ կամ այնպէս կուզէք հասկնալ, ինչպէս Հռովմէադաւանք կը հասկնան։

Հայաստանեայց եկեղեցին ո՛չ լատինական քաւարան կընդունի, ո՛չ ներողութեան թղթեր կը բաժնէ եւ ո՛չ սենեակներ կըստեղծաբանէ ննջեցելոց անմիւթ հոգւոց համար, այլ միայն Աստուծոյ անհուն ամենագիտութեանը, գթութեանը եւ ողորմութեանը կը յանձնէ եւ կաղօթէ։ Մենք եւս նոյնպէս կը դաւանիմք։ Ոչ Զամուռճեանի պէս կը կրկնեմք թէ՝ Մեր եկեղեցին կը դաւանի Հռովմայ եկեղեցւոյն պէս եւ այս կողմէն տարբերութիւն չկայ, (Իրաւախոհ երես 84—85) եւ ո՛չ ձեզի պէս կայան բառը կը քաշքշեմք, վասն զի սոյն բառը արդարոց համար ալ գործ գրուած է եւ հետեւապէս, եթէ կայան՝ քաւարան նշանակէր, ըստ ձեր տրամաբանութեան արդարոց հոգիներն ալ քաւարանի մէջ պիտի ըլլային։

Հայաստանեայց եկեղեցին՝ հիւանդները իւղով չօծաներ, այլ միայն կաղօթէ, վասն զի իւղին կարեւորութիւն չըտար, այլ Աղօթքին։ Այս սովորութիւնը տարիներով ընդունուած է Հայաստանեայց եկեղեցւոյն մէջ, այն հիման վրայ, որ նոյն իսկ առաքեալք ամեն հիւանդներ չէին օծաներ, այլ նաեւ աղօթելով եւ ձեռքը դնելով կը բժշկէին։ Մեր եկեղեցին առանց իւղոյ գործածութեան աւանդած է մեզ այս խորհուրդը եւ մեք նոյն անարատութեամբ կընդունիմք ու կը յարգեմք։ Զամուռճեանի պէս եւ ձեզ նման երբէք չեմք յանդգնիր մեղադրելի հերձուած անուանել, վասն զի կը հաւատամք, որ իւղոյ գործածութիւնը եթէ ընդունուած չէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ, անշուշտ իր հիմնական պատճառներն ունի եւ ո՛վ կը ժպրհի ըսել թէ՝ եկեղեցին մեղանչած է իւղ չը գործածելով։ Այսպիսի ձեռներեցութիւն միայն լատինահայոց եւ ձեր ու Զամուռճեանի կողմէն կը նշմարեմք։ Բայց ինչ շահեցաք, ցուցէք մեզ, անվաստակ փաստաբան, գոնէ կարացի՞ք հիւանդ մը իւղով օծել տալ։ — Ո՛չ երբէք։ Ուրեմն ինչո՞ւ կը փրփրիք եւ կը զայրանաք, երբ կըսեմք ձեզ թէ՝ մեք յաղթող ենք եւ դուք յաղթեալ։

Արդ՝ ամփոփենք մեր խօսքը։

Տեսաք արդէն, քրոնաթոր փաստաբան, որ ամենայն պարզութեամբ յայտնեցինք մեր համոզումը, ինչպէս որ յայտնած էինք շատ անգամ։ Այժմ պարզ հարցում մը միայն կառաջարկեմք ձեզ, եւ կաղաչեմք որ, առանց հայհոյելու, առանց որդայաբար ճառատելու եւ առանց իմաստակութենէ ցիմաստակութիւն ձգտելու պատասխանէք մեզ համառօտիւ։ — Վերոգրեալ կէտերուն նկատմամբ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ կա՞յ արդեօք թէ ոչ կայ Հայկական եւ Հռովմէական եկեղեցեաց մէջ։

Իրաւախոհը յայտնապէս անտարբերութիւն կը դաւանի, ինչպէս որ մեր առաջ բերած տողերէն եւ նշանակած երեսներէն պարզապէս կարող էք տեսնել, այժմ կսպասեմք ուրեմն ձեր որոշակի պատասխանւոյն։ Մի խռովիք, երկու բառ միայն կը խնդրեմք, կամ տարբերութիւն կամ անտարբերութիւն։

Գ. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ

* * *

ՈՒՅՏՈՒՐՄԱՍԻՈՆ

Ճէնարալ Պազէն աճապ նէ՞ հալտէ տիր չիմտի հարցուցին հօճա էֆէնտիյի մը։

— Պազէն ֆիլթուհալթ էաէր, պազէն թէսլիմ օլուր պատասխանեց։

Հոգիէն անցնող սա սիւսէն վաղ չանցնող Հայ տիկնանց կը ծանուցուի որ փարիզէն եկած հիմակուան բօտրաները՝ փոխանակ առջի պէս ձիւնի նման ճերմակ ըլլալու, քիչ մը մոխրագոյն են։

Անշուշտ փարիզու արդի վիճակին գոյնը ասոր համեմատ ըլլալով՝ գործը ասանկ վերցուցած ըլլալու է։

Կը ծախուի Պօնմարշէի գերեզմանատունը խիստ աժան գնով։

Պարտական մը չորս տեսակ պայմանաւ կը հատուցանէ իր պարտքը։

Ա. Ա՛ռ սա ստակդ։

Ասի մաքուր ստակ է՝ որ պարտատէրը առածին պէս մտուկը կը խօթէ։

Բ. Ժամանակ չունիմ։

Ասի թղթադրամ է, որ պարտատէրը իր ամենօրեայ գործերուն պիտոյից յատկացուցած ըլլալով՝ միշտ իր վրայ կը պահէ։

Գ. Պարտքս չէ։

Ասի կեղծ ստակ է, որ պարտատէրը իսկոյն արքունի փողերանոցը կը ղրկէ մաքրել տալու համար։

Դ. Այսօր գնա՛ վաղը եկուր։

Այս ալ ֆօնտօ է, որուն դրամագլխին չդպչելով՝ աղէկ կըլլայ որ պարտատէրը ժամանակին ասոր գուբօնը կտրէ։

Բազմահմուտ աղիւսագործին մէկը՝ որ բաւական ժամանակէ 'ի վեր աչուըները ամպերուն վրայ մնացած, բերանը՝ փորեաղին բացած կը կենար անձրեւաց յորդութեան պատճառաւ, վերջապէս սա խելացի հնարքը մտածեր ու գտեր է, իր առեւտրական շահը ապահովելու համար։

Հոկտեմբեր և Նոյեմբեր ամիսները՝ ՆՕՐԹԸ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՋ ՄԸՐՔԸՆԹԱՅԼ ընկերութեանը [illegible] գրած է։ Ասանկով իր շահերը երկուստեք կապահովուին։

Անձրեւ չեկած ատենը ինքնաբերաբար, իսկ եկած ատենը կրկնապատկաբար։

Հիմա կուզէ նէ ուղածին չափ թող անձրեւէ։

ՉԵՄ ՉԵՄ

Տղայք՝ մինչեւ դպրատան դուռը վարպետ չեմ երթար ըսելով կ'երթան ։

Միսաֆիրները՝ մինչեւ սահանին տիպը կուշտ եմ, չեմ ուտեր ըսելով կը սրբեն ։

Աղջիկները՝ մինչեւ փեսին տան սըրահը՝ հարս չեմ ըլլար ըսելով կերթան ։

ՀՈՐԻԶՈՆ

Հրապարակախօսութեան ասպարէզը մինչեւ հիմա վրան բաց կերթար, եւ տեղ մը չի կար նշանակուած՝ որ խօսողներուն կամ գրողներուն աչքը մինչեւ հոն կտրելու միջակէտ մը ըլլար ։ Բայց մօտերս այդ բացը գոցուեցաւ Հուրիէթին երեւան ելլալովը, որ եթէ իր տեղէն չը խախտի, ժամանակ մը այս ասպարէզը կըրնայ պարտկել ։

Այս այսպէս ըլլալով, Հուրիէթին Մեծ. խմբագիր-տնօրէնը՝ յառաջ քովիկնիս, հիմա ալ բեւեռնիս կեցած կ'ըլլայ ։

Ուստի ուր որ ալ ըլլայ՝ եղած տեղին հաստատութիւն կը մաղթենք 'ի բոլոր սրտէ, եւ յանկեղծ հաւատոյ ։

* * *

ԹԱԴՒՈՐ ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ ՄԻՐԱՍԸ

— Աստուած քեզի շատ օրեր տայ, Թուրֆանտա տուտու ։ վ'ույ տղըրուսու բէք մեղկըցանք օղորմած հոգի վարժապետը ։ Քա՛ ան ի՛նչ աղէկ մարդ էր կըսէին ։ Օր մը զօրը տղի մը քիթ արունած չունէր ։ Տալօչս տղաքը տուտուները խաղալով խնտալով տրպատուն կը վազէին ։ ցորեկները բուլթուն կլուն պասպարապար տղոցը հետ Բօլու Բէյի կը խաղար կըսէին տղաքն ալ անոր համար վրան կը մարէին ։ Տիրացու Թադւոր չէ՞ն ըսեր, խենդ կըլլային վրան ։ Ան պաղի տուն կուդա՞ր եա, բուլթուն շալակը կելլային ։ Ան ալ հիչ չէր խօսեր, երեսնին կը շոյէր ։ Մէկ մարդուն իր ղուակը ըլլայ, տղըրուսու անտար փորդի պէս չի հոտմըտար ։ ի՞նչ ընենք, Աստուծոյ կամքը ասանկ է եղեր ։

— Մըսեր քուրուկ, մ'ըսեր, հիմա սիրտս թունտ կելլէ ։ Աս կիտես քի — պօյը պօսը սիրեմ — աչքիս նստեր տէ կիր կը կրէ կոր ։ Մոռնալու պան չէ՞ քի, անտար ինքըղինքս տուրս կը ձգեմ, անդին ադին կերթամ, քի կոռը մը միտքէս օլսուն էլլայ տէյի, կենէ պօշ ։ Ուր երթամ աչքիս դիմացն է ։ Ճիւպպէլի մարդ մը չեմ տեսնար, խելքիս ղարար կուգայ ։

Անցածնօր էսկիճիյի մը խանութ ոտքի մը աման կը կարկտէին կոր, թըպլը ղուկիս մաքրուպը կըլմանէր ։ Հէմէն առնեմ տէ ըսի, քիթս պերանս քսեմ ։ Մէյեր ան ալ վա՜յ կըլխուն, թէնէքէճի եալուտիյնն է եղեր ։ վ'ույ կըռօղս էլլայ ։

— Ան չէ ամա՝ քեզի պան մը պիտի հարցունեմ, կիւճդ չի դայ ճանիկս ։ Աս մէրաքին պանը ընտո՛ր ըրիք ։ Ատ ներտէն ներէյէ տալա կընեն կոր եղեր ։ Ծեր էթրաֆը ասանկ մարդ չկա՞ր նէ ասսար ատեն է ։ Օր մը լըսըմ ենք տէյի օրթան էլած չունէին, հիմա՞ միտքերնին ինկաւ ։

— Վայ կըլխունուն ։ Ըրածնին սալթ աճ տավաճութին է, ի՞նչ պիտի ըլլայ ։ Պան մ'ալ ծառուընին չը հանինէ՝ տուռները պաճանեըը սիւրխում սիւրխում կը քաշքշեն եա՛ ։ Երկու լուսերնին քէօրնայ ։ Պըրինծին թանէին արժանի չըլլան կլտնել տէ ուտելու, որ ինծի ասանկ մահուան տղերու կը հանդպցունեն ։ Մուկպաշի է ի՞նչ է, մէկալնօր էկեր է քի՝ եարըն եա՛ դարուեա կէլիրսին, եա՛ մահալլէ քէխեասը իլէ կէլիպ զօր ըլան կէօթիւրէճէյիմ տէյի ։ Վա՜յ կըլլուտ, շիւքիւրլէր օլսուն խըրըզ տէյիլիմ, ատամ էօլտիւրմէտիմ ։ Պէնի մահալլէյիմ պիլիր, ժամըն իշխանլարը պիլիր ։ Պէօյլինէ պէօյլուն Թադւոր վարժապետի պէս աշխըրքի պարծանք ղուկի մը տէր էինք ։ Էճ, պիղտէ պէօյլէ օլաճաք ատամ տէյիլ խուք ամա՝ էօլիւմին տունն աւրի, որ տունս տեղս ասանկ դուդուեց, ձրդեց վար ։ Սէպէպ ըլօղը տուններ փլուխէ ։

— Վա՜խ ղավալը վա՜խ, քա՛ փո՞լ սէպէպ եղաւ աճապ ։

— Վա՛լ պիտի ըլլայ, իշտէ սա՛ հիմակուան

նէնի նէթմէ աղաները ։ Ազական կըսեն կոր, ի՞նչ կըսես կոր. աստուծմէ կըտնան, տղես ճամբայ տուին, ան ալ սըրտին տըրաւ, 40 օր ըսես նէ — աչկըս ելլէ — հողը մտաւ ։

— ի՞նչ ըսեմ. ընողներուն չը մնայ. իրենք ալ սեւ հողերը մտնին ։

— Հարցունելս ամօթ պան է ամա, հիչ փարան չըլա՞ւ ։

— Քա փարան ո՞ւր է, եաշաթմիշ կընի՞ր որ, առած պըլըխը թախըմիկով կը տանէր քիթապճիներուն ափը կը լեցունէր, մէյ մէկ խենդուժենդ կիրքեր կառնէր՝ կը պերէր. Աս՝ Թըշուառական է կըսէր, թէատէ թէատէ կը պերէր. Աս՝ Հեղինային մասըն է կըսէր, աս՝ Քէօռ Շէյթանին հենդերէնն է կըսէր, աս՝ Հասանին պէօրէ՞կն է, ի՞նչն է կըսէր, չըյտեմ, հասըլը մէյմէկ պան կառնէր կը պերէր. Հաւտօնի, կաղընտի պախչիչները պիւթիւն ատ կիրք ծախողներուն խըսմէթ կըլլար ։

— Է՛յ տուն ալ ծախէ հիմա՛ ատոնք, ի՞նչ պիտի ընես, քեզի կէօրէ պանի եարար պան մը չեն ։

— Քա հէմ կին չըներ կոր, հէմ էլլես ծախես, վաղը ատ մէրասխօր օլաճախներուն ի՞նչ ճուղապ տալու է ։ Կիտե՞ս, քէօր էօլիւր, պատէմ կէօզլիւ օլուր կըսեն, պան մը կայ ։

— Իրա՛ւ ես, անանկ է ամա, ես ալ կըսեմ քի՝ չի ծախես տէ՝ սանկ մէյ մը կինը հասկընաս, նայինք ատատար փարաներ տուեր է նէ՝ հիմա ի՞նչ կը պըռնէ կոր ։

— Ի՞նչ պիտի պըռնէ. Ընցածները տեղ մը թարիֆ ըրին, Մարգարեան կըսեն կոր, ի՞նչ. ըրահմէթլիյին տէֆթէրովը՝ կիրովը, քովի տունի մանչը հիսապ ըրաւ, վեց քէսէի պանին՝ ի՞նչ տայ նէ աղէկ.

— Ընճախ հինգ քէսէ ։

— Հէյլէ ինջի՛ր ինջի՛ր ։

— Վախնամ չորս քէսէ ։

— Պաղնիքի քէսէ կըսե՞ս կոր ։

— Ես ի՞նչ կիտնամ, հիչ օր չէնէ կէսվակէս ալ չը բռներ ։

— Քա մեղքդ քաշեմ օր՝ վաթսուն ղուրուշ տուաւ. հէմ փարա մ'ալ էվէլ չըներ կըսէ կոր ։ Ան ալ խալթեր համար կառնեմ կոր քի ըսաւ՝ մեղքես, աղքատ ես, խարճըլըս ընես տէյի ։ Պարէ չատը՝ սուղ սուղ կըրակի կին իրմէ՞ն առնուած չըլլայ ։

— Ատ քիթապճիներն ալ ի՞նչ արուն պերան են էղեր քա՛ ։

— Չիյտե՛ս, թէվէքէլի չեն ըսեր օր մեռնողին մալն ալ մէկտեղ կը մեռնի ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

105 *թուով Մամուլը ստորանշանակեալ տեղերը տէրօղիդ գրուած է ըսուած, բայց իրօք ուր տեղուանքը ըլլալը նշանակուած չէր կամ մոռացմամբ և կամ տեղ չը մնալով ։*

Աս ալ եաղան տեղ մը չէ՞ ես, ահա հոս կանցունեմք ։

ԾԱԽՈՂՆԵՐ

Գրատուն Գաֆաֆեանի, Ջադմադճըլար եօղուշու ։

Գրավաճառ Պ. Պօղոս, Պաղչէ գաբուսու ։

Թիւթիւնճի Մըխայլատիս, Ղալաթիա Քօմէսիօն խանի կից ծխավաճառ ։

Պ. Պօղոս Ակնեցի, ծխավաճառ ՚ի Թաքսիմ ։

Պ. Յովհաննէս ծխավաճառ՝ ՚ի Թաքսիմ ։

Ասոնցմէ զատ Բերայի մէջ գրեթէ ամեն ծխավաճառներուն քով ։

Ծխավաճառ Պ. Ստեփան յՕրթագիւղ ։

Ծխավաճառ Պ. Պետրոս՝ Պէշիքթաշ ։

Ա Զ Դ

Այս գիշերուան եղած Սէտային կ'ապսպըրենք որ, յառաջիկայ Հինգշաբթի ժամը 6—5էն ատենները անպատճառ մեզ տեսնայ ։

Աղէկ մ'ալ քիթը թող խնջէ ու մաքրէ, որովհետեւ առաքելական զինճիրին [illegible] օղակները հոն թախմիշ պիտի ընենք ։

Մամուլ ։

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
ԳԷՈՐԳ Ց. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

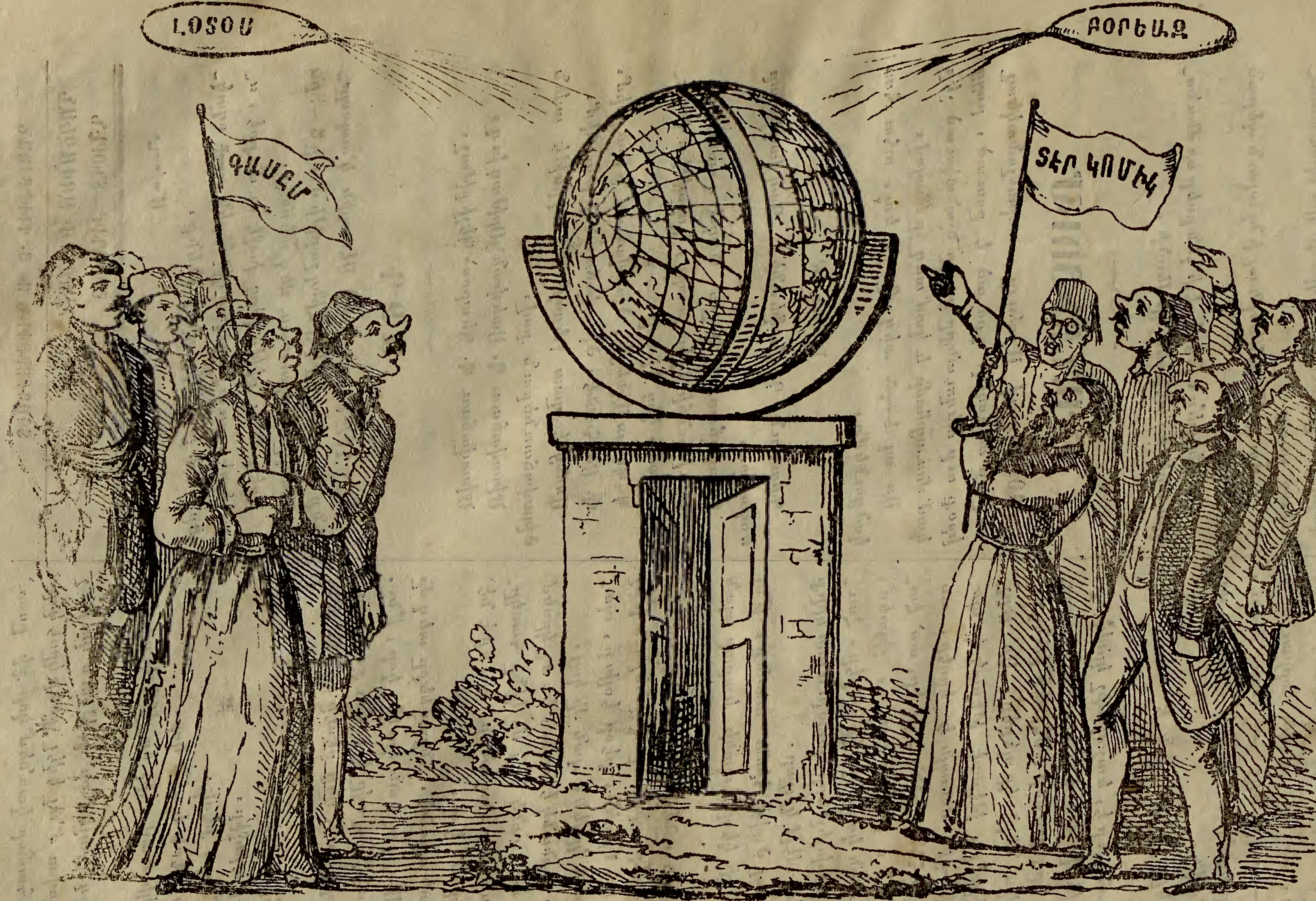
ԼՕՏՕՍ
ԲՕՐԵԱԶ
ԳԱՄԸՌ
ՏԷՐ ԿՈՄԻԿ

— Խաըրմը նայինք ինչո՞վ կը մտնանք այս տարի. լոտոսո՞վ մի փորեազով մի։

— Կռիւով։